um eos adoriuntur. Illi cum quid ageretur, ut quare fieret, ignorarent, coacti sunt cum eis pugnare, ad quos transierant; [21] ab hisque stare, quos reliquerant: [22] quibus cum [23] neutri parcerent, celeriter [illegible] concisi. Reliquos Pisidas resi- 7
entes Datames invadit: primo impetu pellit, fugientes persequitur, multos interficit, castra hostium capit. [24] Tali consilio uno tempore & pro- 8
ditores [25] perculit, & hostes profligavit: & *quod ad perniciem fuerat cogitatum, id* [26] *ad salutem convertit.* Quo neque [27] acutius ullius imperatoris cogitatum, neque celerius factum usquam legimus.

Ab hoc tamen viro Scismas [1] maximo natu filius VII.
defecit, ad regemque transiit, & de defectione patris [2] detulit. quo nuntio Artaxerxes com-

---

i. e. maiorem ipsis calamitatem & perniciem afferent. 21 *ab his*) *a* vel *ab* interdum notat locum, ubi quis versatur, ut *ab alicuius partibus stare*: & sic h. l. *ab his* i. e. in eodem loco vel parte. 22 *quibus*) perfugis. 23 *neutri*) nec Pisidae, nec Datamis copiae. 24 *tali consilio*) tam astuto invento. 25 *perculit*) vicit, contudit. 26 *ad salutem convertit*) Similiter Ter. And. 4, 1, 48. *posse iam ad salutem converti hoc malum.* Ita ipsa providentia divina corrigere solet, quod piis struitur exitium. 27 *acutius cogitatum*) describitur id, quod Graeci σρατήγημα vocant. conf. Ter. Phorm. 1, 5, 53.

Cap. VII. 1 *maximo natu filius*) Eleganter pro eo, quod vulgo dicitur *maximus natu*, ut est infra 17, 1, 5; et apud Terentium Adelph. 5, 4, 27. Sic noster quoque supra, Pausan. c. 5. *mater magno natu.* C. 2 *detulit*) patris sui impius proditor factus retulit, quaecunque voluit.

motus

motus, quod intelligebat ſibi cum viro forti ac ſtrenuo [3] negotium eſſe, [4] *qui, cum cogitaſſet, facere auderet; & prius cogitare, quam conari conſueſſet;* [5] Autophradatem in Cappadociam mit-
2 tit. Hic ne intrare poſſet, [6] ſaltum in quo Cilicia portae ſunt ſitae, Datames [7] praeoccupare ſtuduit. Sed tam ſubito copias contrahere non
3 potuit. [8] a qua re depulſus, cum ea manu, quam contraxerat, locum delegit talem, ut neque circumiretur ab hoſtibus, neque praeteriret adverſarius, quin [9] ancipitibus locis premeretur: & ſi dimicare cum [10] eo vellet, [11] non multum obeſſe multitudo hoſtium [12] ſuae paucitati poſſet.

---

3 *negotium eſſe*) arduam rem eſſe, er habe keinen ſchlechten mann für ſich. 4 *qui cum cogitaſſet &c.*) qui praemiſſis conſultationibus facta noſſet iungere eaque maturare. Nam ut ait Salluſtius Catil. c. 1. *Prinsquam incipias conſulto, & ubi conſulueris, mature facto opus eſt.* 5 *Autophradatem*) Hic iuſſu regis bello eos perſequebatur, qui defecerant, *ſupra c. 2. n. 1.* Idem nomen etiam Polyaenus habet lib. 7, 14. & 27. & Frontinus 2, 9. C. 6 *ſaltum, in quo Ciliciae portae*) Plures portae Ciliciae, ſive *aſperi tres aditus & perangusti, quorum una Cilicia intranda eſt*, ut Curtius ait 3, 4, 7. Heic ſeptentrionales portae, quibus ex Cilicia in Cappadociam tranſitur, intelliguntur, quia Autophradates in Cappadociam miſſus dicitur, utpote quam regionem una cum Paphlagonia tenebat Datames. 7 *praeoccupare*) militibus & operibus praemunire. 8 *a qua re depulſus*) a cuius rei propoſito retardatus & inhibitus, da ihm der Anſchlag miſslungen. conf. 2, 5, 1. 9 *ancipit. locis prem.*) a fronte & a tergo. conf. 2, 3, 3. urgeretur, venaretur. 10 *eo*) Autophradate. 11 *non multum obeſſe*) *parum nocere*, parum damni afferre. 12 *ſuae paucitati*) exiguis ſuis copiis. Sic Curt. 3, 3, 28.

Haec

Haec etsi Autophradates videbat, tamen [1] statuit VIII.
[2] congredi, quam cum tantis copiis [3] refugere,
aut tam diu uno loco [4] sedere. Habebat barba- 2
rorum equitum viginti, peditum centum millia,
quos illi [5] Cardacas appellant; eiusdemque gene-
ris [6] tria funditorum, praeterea Cappadocum
octo, Armeniorum decem, Paphlagonum quin-
que, Phrygum decem, Lydorum quinque,
[7] Aspendiorum & Pisidarum circiter tria, Ci-
licum duo, [8] Caspianorum totidem, ex Graecia

Cap. VIII. 1 *statuit*) subaudi, *potius*, vel *magis*, quia sequitur *quam*. omitti illas voces aliquando, notat Vossius de constr. c. 61. Lambinus legi cupit: *Satius tamen statuit &c.* 2 *congredi*) cum Datame pugnare. 3 *refugere*) recedere, regredi. Sed, *eum, qui recedit, fugere credi*, iudicat Darius apud Curt. 3, 8, 7. 4 *sedere*) cunctari, commorari, otiosum esse. 5 *Cardacas*) Vulgo *Gardates*: monstrose, Brissonius & Schottus *Gardatas* restituerant, qui genus militum Persicorum sunt, quos memoravere Polybius 5, 79. Arrianus Exped. Alex. 2. p. 100; Vbi de moribus Persarum Strabo agit 15. i 504. quosdam ait a pueritia adsuefieri, ut aestum, frigus perferant, flumen traiiciant, armis non madefactis, in agro pernoctent, & silvestri fructu vescantur. Addit, καλῆνται δ' ἔτοι Κάρδακες, ἀπὸ κλοπίας τρεφόμενοι. κάρδα γὰρ τὸ ἀνδρῶδες καὶ πολεμικὸν λέγεται. *Vocantur hi Cardaces, qui ex furto se alunt: Carda enim virile & bellicum dicitur.* C. 6 *tria funditorum*) supple *millia* ex communi. C. 7 *Aspendiorum*) Aspendus nobilis urbs Pamphiliae ad Eurymedontem fluvium. C. 8 *Caspianorum totidem*) Vulgo *Captianorum*, quam gentem ignorant geographi. Andr. Schottus primum suspicatus est, *Caspianorum* legendum esse,

9 conductorum tria millia: 10 levis armaturae ma-
3 ximum numerum. Has adversus copias spes
omnis consistebat Datami 11 in se locique natura.
namque 12 huius partem non habebat vicesimam
militum. Quibus fretus conflixit, adversario-
rumque multa millia concidit, cum de ipsius ex-
ercitu non amplius 13 hominum mille cecidisset.
quam ob caussam postero die 14 tropaeum posuit,
4 15 quo loco pridie pugnatum est. Hinc cum ca-
stra movisset, semperque 16 inferior copiis, 17 su-
perior omnibus proeliis discederet: quod nun-
quam 18 manum consereret, nisi cum adversarios
19 locorum augustiis clausisset; quod 20 perito re-

---

nec male, nam *Caspia* gens ad Caspium mare, quos *Caspianos* Curtius vocat 4, 12, 9. & regionem illorum Strabo 11. p. 346. Κασπιανήν. 9 *conductorum*) scil. mercede. *conductitii* dicuntur supra. 11, 2, 4; & 12, 1, 2. 10 *levis armaturae*) i. e. militum leviter armatorum. 11 *in se locique natura*) quia ipse erat vir fortis ac strenuus, & quia non alium locum proelio aptiorem censebat. Dux & locus compensabant multitudinem copiarum. 12 *huius*) adversarii Autophradatis. 13 *hominum mille*) Vide notata ad Miltiad. c. 5. n. 1. Adde ex Cic. Phil. 6, 5. *mille nummum. C.* Notetur hic praeterea particula *quam*, quae post *amplius* elliptice omissa est. 14 *tropaeum*) monumentum victoriae congerie armorum exstructum. 15 *quo loco*) pro *in eo loco*, *in quo*. 16 *inferior copiis*) pauciores habens copias. 17 *superior proeliis*) vincens in proeliis. 18 *manum consereret*) confligeret, *zum handgemenge kam*. 19 *locorum augustiis clausisset*) in locis angustis eo redegisset, ut multitudinem suam explicare non possent. 20 *perito re*[illegible] peritia loci quanto adiumento sit duci & militibus, de-

gion

gionum [21] callideque cogitanti saepe accidebat;
Autophradates, cum bellum [22] duci maiore regis 5
calamitate, quam adversari[illegible]m videret;; ad pa-
cem amicitiamque hortatus eit, ut cum rege [23] in
gratiam rediret. [24] Quam ille etsi fidam non 6
fore putabat, tamen [25] conditionem accepit, se-
que ad Artaxerxem legatos missurum dixit. Sic
bellum, quod rex adversus Datamem susceperat,
[26] sedatum.

Autophradates in [1] Phrygiam se recepit. At IX.
ex, quod [2] implacabile odium in Datamem suscepe-
rat, postquam bello eum opprimi non posse
animadvertit, [3] insidiis interficere studuit. quas 2
ille plerasque vitavit. sicut cum nuntiatum es-
set, quosdam sibi insidiari [illegible]ni [4] in amicorum
erant numero: de quibus [illegible] [7] *inimici detule-*

---

cet Vegetius 3, 6. 21 *callide c[illegible]nti*) momenta rerum prudenter examinanti. 22 *duci*) *trahi, prolongari*, v. dictum ad Alcib. c. 8. n. 1. *C.* 23 *in gratiam rediret*) se reconciliaret & coniungeret. 24 *quam fidam non fore*) pacem amicitiamque perfidam fore. 25 *conditionem*) sc. pacis oblatam. 26 *sedatum*) compositum est & finitum.

Cap. IX. 1 *in Phryg. se recepit*) Ex hoc apparet Phrygiam, quae adhuc in potestate Ariobarzanis rebellis fuerat, rursus satrapiam factam, deferente forte illam Ariobarzane, cum Mithridatis regnum occupavit. *Diodor.* 15, 90. *Noster supra c. 2. n. 5. C.* 2 *implacabile odium &c.*) Similis locus Ammiani 30, 4. *Hinc in Patam inexplicabile auctum principis odium, & doli struebantur indies, ut per vim ei vel clam vita adimeretur.* Adeo immutata est benevolentia regis, de qua dicitur c. 5. n. 2. 3 *insidiis*) pelle vulpina, quae assumitur, ubi leonina nihil efficitur. 4 *in amic. numero*) amici Datamis. 5 *inimici detulerant*) non sui, sed ami-

runt, [6] *neque credendum*; *neque negligendum* putavit: experiri voluit, [7] verum falsumne esset relatum. Itaque eo profectus est, quo itinere futuras
3 insidias dixerant. Sed [8] elegit corpore & statura simillimum sui, eique vestitum suum dedit, atque [9] eo loco ire, quo ipse consueverat, iussit. Ipse autem [10] ornatus vestitu militari inter corporis cu-
4 stodes iter facere coepit. At insidiatores, postquam in eum locum agmen pervenit, decepti, ordine atque vestitu, in eum faciunt impetum, qui [11] suppositus erat. Praedixerat autem his Datames, cum quibus iter faciebat, ut parati essent fa-
5 cere, quod [12] ipsum vidissent. Ipse, ut concurrentes insidiatores animadvertit, tela in eos coniecit, hoc idem cum universi fecissent, priusquam [13] pervenirent ad eum, quem aggredi volebant, [14] confixi ceciderunt.

---

corum suorum inimici, quorum verba suspecta quidem neque tamen prorsus spernenda fuerunt. 6 *neque credendum*, *neque negligendum*) Sic alias quoque vel veritas fide caruit, vel vana deferentes admissi. conf. Val. Max. 3, 8. extr. 1; Curt. 6. 8, 14; Tac. A. 2. 40, 2. & 15, 51, 6. 7 *verum falsumne*) i. e. utrum veritas an mendacium. 8 *elegit corpore & statura simill.*) Eodem modo factum narrat Polyaenus 7, 21, 4. C. Simile exemplum apud Curt. 8, 13, 21. 9 *eo loco*) in eo ordine agminis. 10 *ornatus*) indutus, amictus, circumdatus. 11 *suppositus*) *untergeschoben*. Ex hac notione *suppositius* est. Cicero similiter Verrina ult. c. 27. *Ille suppositus facile & libenter se illum, qui non erat, esse simularet*. C. conf. ibid. c. 30. 12 *ipsum*) seipsum facere. 13 *pervenirent*) sc. illi insidiatores. 14 *confixi*) *coniectis telis*.

Hic

Hic tamen tam [1] callidus vir [2] extremo tempore X.
captus eſt, [3] Mithridatis Ariobarzanis filii dolo.
namque is pollicitus eſt regi, *ſe eum interfectu-*
rum, ſi ei rex [4] *promitteret, ut, quodcunque vellet,*
liceret impune facere: fidemque de ea re, [5] *more*
Perſarum, dextra dediſſet. [6] Hanc ut accepit, ſi- 2
mulat [7] ſe ſuſcepiſſe cum rege inimicitias: copias
parat, & abſens amicitiam cum Datame facit, re-
gis provinciam [8] vexat, caſtella expugnat, magnas
praedas capit: quarum partem ſuis diſpertit,
partem ad Datamem mittit, pari modo complura
caſtella ei tradit. Haec diu faciendo, [9] perſuaſit 3
homini, ſe [10] infinitum adverſus regem ſuſcepiſſe

Cap. X. 1 *callidus vir*) Datames non facile decipiendus; qui tot pericula, tot inſidias caute evitaverat. 2 *extremo tempore captus eſt*) tandem deceptus eſt. 3 *Mithridatis Ariobarzanis filii*) filii Mithridatis mentio facta c. 4. extremo: patris Ariobarzanis ſaepe: inprimis extremo c. 2. C. 4 *promitteret*) alii *permitteret*, i. e. concederet. 5 *more Perſarum dextra*) Tum omnium gentium dextra fide ſignum & firmamentum eſt (vide ad Themiſtoclem dicta c. 8. n. 4.) tum praecipue Perſarum. Curt. 6,4,14. *Nec dubitavit Alexander fidem, quo Perſae modo accipiebant, dare.* Adde ibi a nobis notata ex Diodor. 16, 43. C. Adde & ſupra 2, 8, 4. 6 *hanc ut accepit*) ſcilicet fidem ſeu pollicitationem data dextra confirmatam. 7 *ſe ſuſcepiſſe cum rege inimicitias*) ſe vere inimicum eſſe factum regi. 8 *vexat*) populando, diripiendo. 9 *perſuaſit homini*) hanc opinionem Datami impreſſit, non quidem verbis, ſed ſuis factis. 10 *infinitum ſuſcepiſſe bellum*) non odium demum, ut Lambinus ſtatuit, ſed bellum per-

bellum cum nihilo magis, [11] ne quam suspicionem illi praeberet insidiarum, [12] neque colloquium eius petivit, neque in conspectum venire studuit.
4 Sic [13] absens amicitiam gerebat, ut non beneficiis mutuis, sed odio [14] communi, quod [15] erga regem susceperant, [16] contineri viderentur.

XI. [1] Id cum satis se [2] confirmasse arbitratus est, [3] certiorem facit Datamem, *tempus esse maiores exercitus parari*, [4] *bellum cum ipso rege suscipi, de qua re*, [5] *si ei videretur, quo loco vellet, in colloquium veniret.* Probata re colloquendi

---

petuum & irreconciliabile propter apertas hostilitates, quamquam c. 11. n. 1. bellum cum ipso rege suscipi, i. e. ipsum regem propius aggrediendum censet. 11 *ne quam suspicionem praeberet insidiarum*) ne forte aliquam occasionem daret suspicandi insidias. 12 *neque colloquium &c.*) ut securiorem redderet, diu admodum & praesentiam & colloquium eius vitavit. Nam per colloquii simulationem non pauci sunt decepti. v. Flor. 2, 2, 11; Hirt. B. G. 2, 23; Tac. A. 2, 65; Val. Max. 9, 6, 3; Iustin. 5, 10, 9. 13 *absens amicitiam gerebat*) i. e. absens absenti amicitiae officia praestabat. Sic Cic. f. 3, 8. 14 *communi*) nempe utrique Mithridati & Datami. 15 *erga regem*) *Erga* hoc loco est *adversus, contra.* Saepe enim nostro *Erga* in malam partem, praeter vulgarem consuetudinem, acceptum est. Sic 22, 4, 4. *perpetuum odium erga Romanos* 23, 1, 3. *odium paternum erga Romanos* 7, 4, 4. *crudelitas erga nobiles.* 16 *contineri*) arctissime cohaerere & coniungi.

Cap. XI. 1 *id*) nempe Mithridatem esse amicum Datami, inimicum Artaxerxi. 2 *confirmasse*) Datami *probasse & persuasisse.* 3 *certiorem facit*) per nuntium ei significat. 4 *bellum cum ipso rege*) multo maius & in viscera denique ipsius regis pertingens. 5 *si ei videretur*) tem-

tempus ſumitur, locusque, [6] quo convenire-
tur. Huc Mithridates cum uno, [7] cui maximam 2
habebat fidem, ante aliquot dies venit, com-
pluribusque locis [8] ſeparatim gladios obruit, ea-
que loca diligenter [9] notat. Ipſo autem collo-
quendi die, [10] utrique, locum qui explorarent,
atque [11] ipſos ſcrutarentur, mittunt. Deinde ipſi 3
[12] ſunt congreſſi. Hic cum aliquamdiu in col-
loquio fuiſſent, & [13] diverſi diſceſſiſſent, iamque
procul Datames abeſſet, Mithridates, priusquam
ad ſuos perveniret, ne quam ſuſpicionem [14] pa-
raret, in eundem locum revertitur, atque ibi, ubi
[15] telum erat impoſitum, reſedit, ut ſi [16] a laſſitu-

ſi conſultum putaret. 6 *quo conveniretur*) ſcil. in colloquium. 7 *cui maximam habebat fidem*) qui ei viſus eſt fideliſſimus. Sic ſupra 10, 5, 6. 8 *ſeparatim gladios obruit*) Polyaenus 7, 29. *in agro parabat noctu multos gladiolos, occultatos hic & illic.* C. 9 *notat*) *notis quibusdam ſignat.* Polyaenus ἐπέκειτο σημεῖον. C. 10 *utrique*) Mithridates & Datames. 11 *ipſos ſcrutarentur*) iſti officio deſtinatos Polyaenus vocat ἀγγέλους, qui non ſolum veſtes pertractabant, ſed penitus detrahebant, ne quis ferrum occultatum gereret. De eiusmodi ſcrutatoribus v. Iuſtin. 38, 1, 9; Suet. Claud. c. 35; Val. Max. 3, 1, 2; & 9, 13. ext. 4; Curt. 8, 3, 12. 12 *ſunt congreſſi*) in mutuum colloquium venerunt. 13 *diverſi in diverſa loca*) Mithridates huc, Datames illuc. Virg. Aen. 5. v. 166. *Quo diverſus abis?* & lib. 4. v. 69. *ſubmerſas obrue puppes, Aut age diverſas.* C. 14 *ſuſpicionem pararet*) gigneret, afferret, *einen argwohn erweckete.* 15 *telum*) *gladius* ſive *pugio*, ut ex n. 4. apparet. Nam *telum* pro quocunque armorum genere accipitur. conf. 7, 10, 5; & Virg. Aen. 9, 747. 16 *a laſſitudine*)

dine cuperet acquiescere: Datememque revocavit, simulans, se quiddam in colloquio esse obli-
4 tum. Interim telum, quod latebat, [17] protulit: [18] nudatumque vagina veste texit, ac Datami venienti ait: digredientem se animadvertisse, locum quendam, qui erat [19] in conspectu, ad castra po-
5 nenda esse idoneum. quem cum digito monstraret, & ille conspiceret, [20] aversum ferro transfixit: priusque quam quisquam posset succurrere, interfecit. Ita vir, qui multos consilio, [21] neminem perfidia ceperat, [22] simulata [23] captus est amicitia.

XV.

EPAMINONDAS.

ARGVMENTVM.

1 *In Epaminondae historia nihil consuetudinis Graecae praetermittendum.* 2. *puer. musicen discit & philoso-*

---

acquiescere) Iungitur *quiescendi* verbum cum A vel *Ex.* Cic. pro Mil. c. 25. *urbs ab armis conquietura.* Pro Balbo c. 1. *a continuis bellis & victoriis conquievit.* Idem Attico 1, 5. *ex omnibus molestiis & laboribus uno illo in loco conquiescimus.* C. 17 *protulit*) ex terra eruit. 18 *nudatum vagina*) evaginatum, districtum. 19 *in conspectu*) ante oculos conspiciendus. 20 *aversum*) stantem aversо corpore. 21 *neminem perfidia ceperat*) Sed perfide factum, cum fabris, quos simulato foedere a Sinopensibus acceperat, & contra ipsorum urbem usus est. *Polyaenus lib. VII. 21. n. 2. C.* 22 *simulata amicitia*) Ovid. de Arte 1, 585. *Tuta frequensque via est per amici fallere nomen.* conf. de Dione 10, 8; de Eumene 18, 11, 5. Tac. H. 1, 2, 6. *quibus deerat inimicus, per amicos oppressi.* 23 *captus est*) deceptus, interfectus est.

phiam: